МІЖНАРОДНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.04
УДК 316.4.063.3:378

Гуменюк Борис Іванович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління та міжнародних відносин
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
b.gumeniuk@gmail.com; ORCID: 0000– 0002– 7152– 8211

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОСВІТИ, НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджуються особливості формування державної політики України в контексті освітньо-культурної та науково-технічної інтеграції в ЄС. Показано, що державна політика України на відповідних напрямах полягає у впровадженні європейських норм і стандартів у освіті, науці, техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому рахунку ці кроки повинні сприяти підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Доведено, що реалізація стратегії Європейської інтеграції України потребує модернізації освітньої галузі, яка в сучасних умовах стає провідним генератором суспільно-політичних і культурних змін. Процес змін освіти та науки в Україні передбачає створення якісно нової системи управління закладами освіти. Європейський вибір України зумовлює необхідність формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції. Проведення структурних реформ в сфері науки України дозволить на цій основі підвищити рівень участі українських науково-дослідних інститутів в галузі європейських досліджень. Отже, європейська інтеграційна політика України в першу чергу є інструментом для здійснення внутрішніх реформ, спрямованих на модернізацію країни, створення демократичних інститутів і досягнення європейського рівня життя.

Ключові слова: *державна політика, європейська інтеграція, Україна, Європейський Союз, освіта, наука, культура, Болонський процес.*

Вступ. Серед напрямів європейської інтеграції саме культурно-освітній та науково-технічний займають особливе місце. Це обумовлено потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме на цих напрямах. Вони охоплюють галузі середньої та вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери. Державна політика України на відповідних напрямах полягає у впровадженні європейських норм і стандартів у освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому рахунку ці кроки повинні сприяти підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Реалізація ефективної державної політики України в сфері науки, освіти та культури у контексті європейської інтеграції передбачає взаємне зняття будь-яких принципових, на відміну від технічних, обмежень на контакти й обміни, на поширення інформації. Особливо важливим є здійснення спільних наукових, культурних, освітніх та інших проектів, залучення українських вчених та фахівців до загальноєвропейських програм наукових досліджень («Верховна Рада України», 1998).

Метою статті є політологічний аналіз державної політики України в контексті її освітньої та науково-технічної інтеграції в ЄС.

Реалізація стратегії Європейської інтеграції України потребує модернізації освітньої галузі, яка в сучасних умовах стає провідним генератором суспільно-політичних і культурних змін. Процес змін освіти та науки в Україні передбачає створення якісно нової

системи управління закладами освіти. Європейський вибір України зумовлює необхідність формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції (Семенченко, 2011).

Аналіз останніх публікацій. Ключові ідеї до осмислення напрямів державної політики України в контексті європейської освітньо-культурної та науково-технічної інтеграції надають праці вчених-практиків у цій галузі (В. Андрущенко, М. Згуровський та ін.). Окремо варто проаналізувати праці, присвячені сучасним викликам євроінтеграції та тенденціям в організації менеджменту вищої освіти (Л. Даниленко, І. Поліщук, О. Черненко та ін.). У нашій статті увага також прикута до аналізу актуальних урядових ініціатив, відповідних документів і статистичних даних у сфері освіти, науки та культури.

Ці та ряд інших джерел дозволяють вивчати перспективи формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції, які потребують політологічного аналізу. Загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, поєднання принципів об'єктивності, історизму, системності в аналізі відповідної тематики дозволяють повніше розкрити політичний зміст проблеми модернізації освітньої галузі.

Результати та дискусії. Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС. Регіональна інтеграція передбачає встановлення та поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України та державами-членами і кандидатами у члени ЄС. Загалом необхідно зазначити, що залучення України до загальносвітових процесів глобалізації та регіоналізації, кроки щодо запровадження європейських стандартів у всі сфери суспільного життя, ставлять питання щодо відповідності адміністративно-територіального устрою держави основним європейським принципам побудови системи управління регіональним і місцевим розвитком, розбудови місцевого самоврядування, відповідності об'єктивним тенденціям регіоналізації соціально-економічних процесів (Даниленко та Поліщук, 2013).

Повною мірою поважаючи права, компетенцію один одного щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також культурне, мовне розмаїття, Україна та ЄС в рамках «Угоди про Асоціацію з ЄС» зобов'язались сприяти розвитку співпраці в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу, посилення знань щодо відповідних культур. Так, наприклад, співпраця у сфері освіти, серед іншого, базуватиметься на Болонському процесі, а також на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 р. щодо подальшої європейської співпраці щодо якості вищої освіти та від 23 квітня 2008 р. щодо встановлення рамок європейських кваліфікацій для навчання протягом життя. У контексті молодіжної політики Україна та ЄС погодилися поглиблювати співпрацю та обмін досвідом у цій сфері. Така співпраця, зокрема, спрямовуватиметься на: сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність; сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, включаючи волонтерство, та визнання цінності такого досвіду; активізацію співпраці з третіми країнами; розвиток співпраці між молодіжними організаціями в Україні, в ЄС та його державах-членах; просування здорового способу життя молоді; активізацію мобільності студентів та викладачів, полегшення доступу до освіти (Даниленко та Поліщук, 2013).

У контексті європейської інтеграції України необхідно підкреслити, що в науково-технічній сфері, з огляду на її особливості та глобальну сутність, можливе швидке отримання і найефективніше впровадження результатів лише за умови тісного переплетення національних потенціалів, об'єднання матеріальних та інтелектуальних ресурсів різних країн, розподілу ризиків і фронтів роботи на міжнародному й глобальному рівнях. Ця особливість відображається в процесах міжнародної інтернаціоналізації сфери науки і техніки. Інноваційна за своїм змістом і характером динаміка розвитку сучасного світового господарства, що базується на факторах науково-технічного прогресу, вимагає від держав вибору відповідних моделей економічного зростання. Таким чином, перед державною політикою України ставиться найважливіше завдання – перехід на інноваційний шлях

розвитку, який базується на впровадженні досягнень науки, техніки і технологій в усі сфери національного господарства. У контексті розвитку та поглиблення процесів інтернаціоналізації світової економічної і науково-технічної сфер вирішальне значення в підвищенні ефективності реалізації національної стратегії інноваційного розвитку України в контексті європейської інтеграції набуває використання переваг міжнародної науково-технічної інтеграції (Макагон и Медведкина, 2008).

Розглядаючи досвід ЄС, можна зробити висновок, що для виходу на інноваційний шлях розвитку пріоритетними в XXI ст. повинні стати такі напрямки науки, як прикладна математика та методологія програмування, нова енергетика, автоматизація, фармакологія, комплексна екологія, наукові та технологічні основи приладобудування, теорія розвитку суспільства, заснованого на знаннях, біологія та генна інженерія, комп'ютерна індустрія, інформатизація тощо.

До основних напрямів державної політики України в сфері науково-технічної діяльності можна віднести: вдосконалення організаційно-правового середовища щодо здійснення інноваційної діяльності; створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності на всіх етапах її здійснення на загальнонаціональному та регіональному рівнях; розвиток інноваційно-інвестиційної інфраструктури. На сучасному етапі науково-технічна сфера проходить четвертий етап свого становлення в рамках незалежної держави, що характеризується послабленням негативних тенденцій. У той же час, для подальшої стабілізації та розвитку української науки і техніки необхідно виробити державну стратегію, що дозволятиме найбільш ефективно використовувати національні та зовнішні чинники. Стратегія держави в галузі науки і техніки складає сукупність глобальних довгострокових цілей і завдань національного науково-технічного розвитку, на основі яких здійснюється розробка і реалізація основних напрямків і механізмів науково-технічної політики. Науково-технічна політика держави, будучи системою взаємозалежних державних заходів для ефективного вирішення основних завдань і комплексного розвитку науково-технічної сфери, містить в собі основні цілі, принципи, напрямки і способи впливу держави на учасників науково-технічної та інноваційної діяльності, в тому числі в сфері міжнародного науково-технічного співробітництва (Фрістов та ін., 2004).

Реформування, модернізація та наближення до кращих практик європейських країн визначатиме параметри розвитку людського капіталу України. Однак, сьогодні державна політика України спрямована на європейську інтеграцію є не достатньо ефективною. Про це свідчить слабке виконання зобов'язань в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС в таких напрямках як наука, освіта, навчання та молодь. Так, наприклад, у 2018 р. згідно зі звітом про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом Україна виконала лише 13% від запланованих заходів («Урядовий офіс», 2018).

Державна політика України в сфері науки, освіти та культури у контексті європейської інтеграції передбачає суттєву трансформацію усіх освітніх рівнів: запровадження «Нової української школи» (середня освіта); підвищення якості управління та забезпечення прозорості діяльності університетами, забезпечення якості освіти відповідно до Болонського процесу; «перезавантаження» системи професійно-технічної освіти та забезпечення доступу до навчання протягом життя. З вересня 2018 р. розпочато впровадження реформи середньої освіти «Нова українська школа», яка базується на компетентнісному підході до навчання та децентралізації. На основі Державного стандарту початкової освіти перепідготовку пройшли 40,5 тис вчителів (22 тис вчителів-класоводів та 18,5 тис вчителів іноземних мов). Уряд пішов на безпрецедентні інвестиції – понад 1 млрд. грн. на парти, меблі та дидактичні матеріали для розвитку учнів. Приєднання до програми оцінювання школярів (PISA) дасть змогу в 2021 р. оцінити рівень підготовки школярів відносно інших країн-учасниць програми («Урядовий офіс», 2018).

Зміни у сфері вищої освіти зосереджується на співпраці з ЄС задля її модернізації та інтеграції у європейський простір відповідно до Болонського процесу, що потребує підвищення якості управління університетами, забезпечення прозорості їх діяльності та

якості вищої освіти. Україна бере участь у програмах ЄС із підвищення спроможності та академічної мобільності «Erasmus+», що є інструментом обміну кращими освітніми практиками європейських країн. Основу роботи із молоддю закладає Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 рр. Як частина загальноєвропейської ініціативи реалізується Український Пакт заради молоді – 2020 (починаючи з 2016 р. до Пакту приєдналися 108 кампаній та організацій, які створили понад 442 партнерства з освітнім сектором та 22617 місць для стажування, практики та працевлаштування молоді). Розвивається мережа молодіжних центрів. Урядом України затверджено типове положення про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі. Створено Асоціацію молодіжних центрів України. Підтримка молоді залишатиметься одним із пріоритетів порядку денного взаємодії України з ЄС. У цьому контексті Україна ініціювала створення Європейського навчального закладу Східного партнерства в Україні з урахуванням досвіду Європейської школи Східного партнерства в Тбілісі («Урядовий офіс», 2018).

Не дивлячись на повільний хід реформ, що наближають Україну до освітнього, наукового та культурного просторів ЄС, Україна має високі показники в сфері освіти і в 2016 р. отримала високий бал в Індексі людського капіталу Всесвітнього економічного форуму (26/130). Тим не менше, система освіти, включаючи вищу та професійну освіту, потребує реформування**,** щоб відповідати міжнародним стандартам, полегшити вихід випускників на ринок праці та краще задовольняти потреби економіки. Незважаючи на наявність жінок на найвищому політичному рівні, Україна має значні недоліки у забезпеченні гендерної рівності, а саме розповсюдження насильства в сім'ї, сексуального та гендерного насильства, поділеного за статевою ознакою ринку праці, браку політичного представництва та неврахування гендерних аспектів під час реалізації реформ. Консервативні кола все більше пропагують «традиційні цінності» всупереч законодавству, що сприяє встановленню рівності. Оголошення (запланованих) змін до законодавства, що стосуються культури, релігії чи мов, зокрема статусу української та російської мов, регулярно викликають суперечки в суспільстві та політиці («Міністерство розвитку економіки», 2018).

Загальна ціль державної політики України в контексті її європейської інтеграції полягає у формуванні відкритого та інклюзивного суспільства, що базується на спільних цінностях, через покращення доступу до освіти, роботи та медичних послуг, особливо для найбільш вразливих груп населення, включаючи людей, які постраждали від конфлікту на сході країни. Серед основних цілей виокремлюється сталий розвиток науково-дослідної сфери, освіти, молодіжного співробітництва, культури та міжнародного обміну; розширення значущих, сталих та ефективних міжрегіональних та міжнародних обмінів на рівні громадян та між установами. До цього можна додати покращення доступу до якісної освіти та соціальних послуг для всіх громадян, а також зміцнення спроможностей та вдосконалення практики в сфері досліджень, вищої освіти, стипендіальних програм та культури. Необхідним залишаються й вдосконалення освітніх, дослідницьких програм і програм для молоді на національному та європейському рівнях; зміцнення спроможності щодо зменшення відтоку висококваліфікованих кадрів і сприяння обігу талантів. У контексті державної політики в галузі освіти плануються посилення координації у сфері досліджень та культурного розвитку з державами-членами ЄС. Координація гуманітарних донорів забезпечується Департаментом гуманітарної допомоги та цивільного захисту Європейської Комісії (ECHO) («Міністерство розвитку економіки», 2018).

Болонський процес став поштовхом для перегляду принципів і методології контролю якості освіти за міжнародними стандартами і позитивно впливає на якість підготовки студентів в українських вузах. Створення європейського простору вищої освіти сприятиме високій мобільності й конкурентоспроможності знань і умінь українських громадян (Черненко, 2020). 19 червня 1999 р. в старому європейському університеті – університеті італійського міста Болонья міністри освіти двадцяти дев'яти держав від імені своїх урядів підписали спільний документ – «Болонську декларацію», в якій визначили напрямки

реформування вищої освіти на континенті. Країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти і домовилися про створення єдиного європейського освітнього та наукового простору. В рамках цього простору мають діяти єдині вимоги до визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільності громадян, що істотно підвищить конкурентоспроможність європейського ринку праці та освітніх послуг. Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, тобто процесу структурного реформування вищої освіти та приведення його стандартів у відповідність до загальноєвропейських, на зустрічі міністрів освіти 45 країн в норвезькому місті Бергені в травні 2005 р. (Высшее образование, 2009).

Цілісна політика ЄС, яка розробляється і здійснюється в галузі вищої освіти в останні десятиріччя, сприяє формуванню наднаціональних інститутів, послідовній роботі зі створення загальноєвропейської системи вищої освіти. Важлива особливість політики ЄС у цій сфері полягає у взаємодії створених наднаціональних інститутів, перш за все Генерального Директорату освіти і культури Європейської Комісії та національних органів у створенні загальноєвропейських інформаційних і координаційних структур, розробці загальноєвропейських програм у сфері вищої освіти з виділенням фінансових коштів для їх реалізації. Цілеспрямованою є й спільна діяльність країн із формування загальноєвропейської системи освіти в межах Болонського процесу (Чалая, 2012). Україна рішуче крокувала до цієї події. Приєднання до Болонського процесу зумовило здійснення важливих змін у системі вищої освіти. Відповідно до угоди запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу на перших курсах закладів вищої освіти різних рівнів акредитації, підготовлено програми навчання (експериментальні навчальні плани), адаптовано шкалу оцінювання знань студентів та учнів, розроблено методику перерахування обсягу навчального навантаження чинних навчальних планів у кредити, адаптовано до європейських вимог вищої освіти окремі документи (інформаційний пакет, академічна довідка, додаток до диплома). Схвалено колегією МОН України та громадською колегією новий Перелік галузей знань, бакалаврських програм. Серед важливих для України залишається проблема якості освіти. Національна вища школа відкриває для себе можливості набути нових позитивних рис, що складаються на основі інтеграційних тенденцій, а також визначити своє місце на теренах європейського освітнього простору (Чалая, 2012).

У контексті авторського дослідження інтерес представляє думка ректора НТУУ «КПІ» академіка НАН України М. Згуровського про те, що державна політика, спрямована на європейську інтеграцію, має: сформулювати пріоритети власного науково-технологічного розвитку у вигляді ряду національних програм і стратегії їх реалізації на основі залучення вітчизняного виробництва, науки, освіти та бізнесу в єдиному взаємопов'язаному комплексі; комплексно вдосконалювати чотири головні ланки освіти (професійно-технічної, спеціально-технічної, вищої та післядипломної) та, відповідно до принципу «освіта протягом усього життя», забезпечити безперервність навчального процесу за більшістю напрямів підготовки та їх взаємоузгодженість; шляхом стратегічного планування розвитку пріоритетних галузей економіки і їх збалансованого кадрового забезпечення усувати значні структурні невідповідності між потребами економіки та обсягами і структурою підготовки і перепідготовки фахівців; розвивати ефективну систему післядипломної освіти, яка задовольняла би потреби ринкової економіки; сприяти закладам вищої освіти як локомотивам наукових досліджень (Высшее образование, 2009).

Сьогодні все ще доводиться констатувати, що українські заклади вищої освіти діють різноспрямовано. Вони не тільки не змогли консолідувати свій інтелектуальний потенціал навколо ключових проблем розвитку суспільства, а навпаки, у багатьох випадках навіть виступають як конкуруючі суб'єкти. На думку М. Згуровського, флагманами перетворень в цій сфері могли б стати два найбільших і найвідоміших сьогодні національні університети – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка та Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Союз цих навчально-наукових установ, що мають власні наукові школи з більш ніж сторічною історією, можуть взяти на

себе відповідальність за формулювання основних ідей щодо подальшого розвитку вищої освіти і науки в Україні, а також функцію першопрохідника у пошуках шляхів вирішення системних проблем освіти України (Высшее образование, 2009).

У цьому контексті не можна не відмітити надзвичайно потужну і стратегічно важливу ініціативу, з якою виступив доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова В. Андрущенко. Його ідея Педагогічної Конституції Європи, як соціальної потреби, можливості та реальності європейського простору освіти, органічно вписується в загальний контекст наших євроінтеграційних устремлінь і, що є ще надзвичайно важливим так це те, що вона знайшла абсолютне схвалення з боку керманичів педагогічної освіти в тих країнах, які власне представляють ЄС. Значимість цього проекту полягає і в тому, що це одне із небагатьох починань, яке Україна вносить в порядок денний Брюсселю, а не підхоплює те, що ми, зазвичай, переймаємо від наших цивілізаційних сусідів (Андрущенко, 2012). Адже створення Асоціації (консорціуму) ректорів педагогічних університетів Європи, прийняття Звернення до Парламентів європейських країн щодо підтримки вчителя та педагогічної освіти (Київ, 2011 р.) вимагатиме реалізації конкретних заходів, мобілізації ресурсів, опрацювання та впровадження ефективних технологій підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття. В. Андрущенко зазначає: «Ініціатива України щодо актуалізації цього процесу на теренах Європи є цілком закономірною й зрозумілою. Україна – педагогічна, ширше – велика гуманітарна держава. І хоча сьогодні в ній є певні негаразди і суперечності, які не завжди і не цілком адекватно оцінюються повноважними представниками деяких європейських країн, історію відкинути неможливо. А вона – історія – засвідчує, що Україна ніколи і нікого не завойовувала, не мала колоній, не претендувала і не претендує на чужі території чи культурні надбання. Її народ – миролюбний, працьовитий, інтелектуальний і творчий. Отримавши незалежність Україна потужно заявила про свій гуманітарний менталітет, першим кроком якого стала відмова від ядерної зброї й закриття Чорнобильської атомної електростанції… Педагогічні ініціативи України щодо підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття та створення «Педагогічної Конституції Європи»… є потужним кроком гуманітарного спрямування держави. І це, знову ж таки, закономірно, бо саме Україна подарувала світові Учителів – наставників і пророків, теоретиків і практиків, які справедливо входять в когорту найбільш потужних педагогів світу. М. Пирогов і К. Ушинський, А. Макаренко і В. Сухомлинський! Їх внесок у розвиток світової педагогічної справи важко переоцінити. Їхні педагогічні надбання вивчають нині в Японії, Канаді, Італії, Німеччині і багатьох інших країнах світу. Тож кому, як не нам, ініціювати процеси, які виховують і об'єднують, спонукають до діалогу й відкритості, допомоги спільнотам й співпраці? Переконаний, наша ініціатива буде підтримана народами і культурами Європи, їх провідниками і керманичами» (Андрущенко, 2020).

Ось чому процеси інтернаціоналізації та глобалізації вищої школи є об'єктивними витоками дії законів еволюційного розвитку суспільства. Зближення закладів вищої освіти різних країн, національних освітніх систем, навіть з подальшою інтеграцією в міжнародні інститути, є процесом інтернаціоналізації вищої освіти, що розпочався задовго до її глобалізації. Не можна не погодитися і з іншим підходом, відповідно до якого глобалізація системи освіти більшою мірою виглядає як гомогенізація, масова культура, транснаціоналізація, у результаті чого виникає гібридна глобальна система освіти, вбудовування в яку вимагає трансформації національних освітніх систем із досить суперечливими наслідками. Інтернаціоналізація вищої школи є тісною взаємодією національних освітніх систем, формування мультикультури з можливістю збереження певної унікальності навіть при створенні об'єднань. Глобалізація вищої школи є синтезом, уніфікацією вищої освіти різних країн, що дозволяє національним освітнім системам прискорювати процеси включення у світову економіку і, водночас, створює загрозу певної втрати національних традицій в освітній сфері (Помінова, 2015).

Об'єктивні процеси інтернаціоналізації та глобалізації інтелектуальної сфери, різні форми інтеграції національних освітніх систем обумовлюють асиметрію витрат і вигод розвитку інтелектуального капіталу. З одного боку, глобалізація збільшує ризики, пов'язані з розвитком інтелектуальних ресурсів через посилення взаємозалежності та взаємопроникнення економік; з іншого – надає значні переваги при створенні умов для всього процесу інтелектуального відтворення. Різношвидкісні трансформації інститутів формування та використання вітчизняного інтелектуального капіталу, складність процесу формування нових інститутів і стан наявного інституційного середовища при проведенні реформ породжують інституційні розриви в розвитку національної складової глобального інтелектуального капіталу. Ефективна інтеграція національної господарської системи в сучасне світове середовище потребує подолання інституційних розривів шляхом реформування системи вищої освіти, у тому числі через активізацію участі інститутів формування та використання інтелектуального капіталу в різноманітних формах міжнародної інтеграції (Чалая, 2012).

Україна має використовувати усі можливості Угоди про асоціацію для прискорення реформ у сфері науково-технічного розвитку. У 2017–2018 рр. громадська організація «Агенція європейських інновацій» провела закриті зустрічі зі стейкхолдерами та круглий стіл, де експерти визначили, що необхідно для розвитку інновацій в економіці та як адаптувати європейський досвід до українських реалій. За результатами обговорень було презентовано пакет із шести аналітичних документів із рекомендаціями щодо розвитку науково-технічної сфери України. Команда проекту активно вела переговори з МОН України щодо зміни підходів до фінансування наукових розробок, а також використання Україною можливостей асоційованого членства у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». У результаті, пропозиції експертів було включено в урядову Дорожню карту входження України в Європейський дослідницький простір та враховано у затверджених урядом Положенні про конкурс проектів «Горизонт-2020» та змінах до Порядку його проведення. Завдяки цим змінам Україна тепер може глибше інтегруватися в європейський науковий простір і отримати до 7 млн. євро від ЄС на дослідження та інфраструктуру. У цьому ж напрямку проведено ряд інформаційних заходів та семінарів в Одесі, Харкові, Києві, завдяки яким понад 100 представників малого бізнесу, наукових інституцій та громадських активістів довідалися про можливості брати участь в конкурсах програми «Горизонт 2020» («Громадська Синергія», 2020).

Тим часом, зазначимо, що МОН України продовжує інтеграцію в європейську науку. Загалом Уряд планує зміну системи фінансування вищої освіти.

Висновки. Отже, інтеграція України в ЄС значною мірою охоплює соціально-культурний, науковий, освітній аспекти. Відповідно до цього пріоритету, інтеграція повинна також сприяти проведенню реформи в галузі освіти та інформації. Це дозволить вирішити проблему стандартизації проведення досліджень і отримання вищої освіти. Виходячи їх цього, важливим питанням є сумісність українських закладів вищої освіти європейським вимогам. Проведення структурних реформ у сфері науки України дозволить на цій основі підвищити рівень участі українських науково-дослідних інститутів в галузі європейських досліджень. Отже, європейська інтеграційна політика України в першу чергу є інструментом для здійснення внутрішніх реформ, спрямованих на модернізацію країни, створення демократичних інститутів, досягнення європейського рівня життя. Інтеграція в європейський політичний, економічний, соціальний простір створить нові можливості для модернізації та інноваційного розвитку соціально-економічної системи України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Андрущенко, В. (2020). *Педагогічна Конституція Європи. Філософський Альманах.* Київ. «Видавництво Людмила».

2. Андрущенко, В. (2012). Педагогічна Конституція Європи як соціальна потреба, можливість і реальність європейського простору освіти. *Україна Дипломатична, Вип. 13,* 679–680.

3. Верховна Рада України. (1998). Указ Президента України Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. №615/98. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text

4. *Высшее образование в контексте европейской интеграции. Интервью ректора НТУУ «КПИ» академика НАН Украины М. З. Згуровского.* (2009). National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute». https://kpi.ua/en/922-9

5. Громадська Синергія. *Підсумковий звіт Проєкту.* (2020). https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/07/gs_ukr_web_final.pdf

6. Даниленко, Л. та Поліщук, І. (2013). *Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України.* Київ: НАДУ.

7. Макагон, Ю. и Медведкина, Е. (2008). Стратегия инновационного развития Украины в контексте интеграции в Европейский Союз. *Журнал Европейской экономики, Том 7(№1),* 45–59. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28278/1/Макогон.PDF

8. Міністерство розвитку економіки та сільського господарства України. (2018). *Стратегічна Програма допомоги ЄС на період 2018-2020 рр.* https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=0395421d-2a15-48b2-b0b1-bee13c882637

9. Помінова, І. (2015). Інституційна трансформація вищої освіти як траєкторія ефективної інтеграції в сучасну світову економіку. *Бізнес Інформ. №1.* https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-1_0-pages-34_39.pdf

10. Семенченко, О. (2011). Формування освітньої і наукової стратегії в контексті Європейської інтеграції України. *Державне управління та місцеве самоврядування, Вип. 1 (12).* http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12sogeiu.pdf

11. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. (2018). *Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році.* Київ. https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf

12. Фірстов, С., Левіна, Д., Патрах, Т. та Чернишов, Л. (2004). Рамкові програми Євросоюзу в контексті створення єдиного наукового простору. *Вісник НАН України, № 5,* 35–44. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_9_2

13. Чалая, Ю. (2012). Евроинтеграционные тенденции в сфере образования. *Бизнес Информ. №3.* https://cyberleninka.ru/article/n/evrointegratsionnye-tendentsii-v-sfere-obrazovaniya

14. Черненко, О. (2020). Особливості менеджменту та маркетингу вищої освіти в контексті європейської інтеграції. *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricerche scientifici. Tomo 1,* Roma, 33–35.

REFERENCES:

1. Andrushchenko, V. (2020). *Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy. Filosofskyi Almanakh.* (Pedagogical Constitution of Europe. Philosophical Almanac). Kyiv. «Vydavnytstvo Liudmyla».

2. Andrushchenko, V. (2012). Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy yak sotsialna potreba, mozhlyvist i realnist yevropeiskoho prostoru osvity. (Pedagogical Constitution of Europe as social need, opportunity and reality of the European educational space). *Ukraina Dyplomatychna, Vyp. 13,* 679–680.

3. Verkhovna Rada Ukrainy. (1998). Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro zatverdzhennia Stratehii intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu. (On approval of the Strategy of Ukraine`s integration into the European Union). №615/98. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text

4. *Vyisshee obrazovanie v kontekste evropeyskoy integratsii. Intervyu rektora NTUU «KPI» akademika NAN Ukrainyi M. Z. Zgurovskogo.* (Higher education in the context of European integration. Interview of the rector on NTUU «KPI» academician of the NAS of Ukraine by

M. Zgurovskiy). (2009). National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute». https://kpi.ua/en/922-9

5. Hromadska Synerhiia. *Pidsumkovyi zvit Proiektu.* (Final Project Report). (2020). https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/07/gs_ukr_web_final.pdf

6. Danylenko, L. & Polishchuk, I. (2013). *Perspektyvy ta vyklyky yevrointehratsiinykh protsesiv dlia Ukrainy.* (Prospects and challenges of European integration process for Ukraine). Kyiv: NADU.

7. Makagon, Yu. & Medvedkina, E. (2008). Strategiya innovatsionnogo razvitiya Ukrainyi v kontekste integratsii v Evropeyskiy Soyuz. (Strategy of innovation development of Ukraine in the context of integration into the European Union). *Zhurnal Evropeyskoy ekonomiki, Tom 7(#1),* 45–59. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28278/1/Makohon.PDF

8. Ministerstvo rozvytku ekonomiky ta silskoho hospodarstva Ukrainy. (2018). *Stratehichna Prohrama dopomohy YeS na period 2018-2020 rr.* (EU Stategic Assistance Programme for the period 2018-2020). https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=0395421d-2a15-48b2-b0b1-bee13c882637

9. Pominova, I. (2015). Instytutsiina transformatsiia vyshchoi osvity yak traiektoriia efektyvnoi intehratsii v suchasnu svitovu ekonomiku. (Institutional transformation of higher education as a trajectory of effective integration into modern word economic). *Biznes Inform. №1.* https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-1_0-pages-34_39.pdf

10. Semenchenko, O. (2011). Formuvannia osvitnoi i naukovoi stratehii v konteksti Yevropeiskoi intehratsii Ukrainy. (Formation of educational and scientific in the context of European integration of Ukraine). *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, Vyp. 1, (12).* http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12sogeiu.pdf

11. Uriadovyi ofis koordynatsii yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii, Ofis Vitse-premier-ministra z pytan yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy. (2018). *Zvit pro vykonannia Uhody pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2018 rotsi.* (Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2018). Kyiv. https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf

12. Firstov, S., Levina, D., Patrakh, T. & Chernyshov, L. (2004). Ramkovi prohramy Yevrosoiuzu v konteksti stvorennia yedynoho naukovoho prostoru. (EU framework programmes in the context of creating a single scientific space). *Visnyk NAN Ukrainy. № 5.* 35–44. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_9_2

13. Chalaya, Yu. (2012). Evrointegratsionnyie tendentsii v sfere obrazovaniya. (European integration trends in education). *Biznes Inform. #3.* https://cyberleninka.ru/article/n/evrointegratsionnye-tendentsii-v-sfere-obrazovaniya

14. Chernenko, O. (2020). Osoblyvosti menedzhmentu ta marketynhu vyshchoi osvity v konteksti yevropeiskoi intehratsii. (Features of management and marketing of higher education in the context of European Union). *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricershe scientifici. Tomo 1,* Roma, 33–35.

Borys Humeniuk,
Doctor of Historical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University

State Policy of Ukraine in the Field of Science, Education and Culture in the Context of European Integration

The article examines the features of the formation of state policy of Ukraine in the context of cultural, educational and scientific and technical integration into the EU. It is shown that the state policy of Ukraine in the relevant areas is to implement European norms and standards in education, science and technology, the spread of its own cultural and scientific and technical achievements in the EU. Ultimately, these steps will contribute to the enhancement of European cultural identity in Ukraine and integration into the pan-European intellectual, educational and scientific-technical environment. It is proved that the implementation of the strategy of European

integration of Ukraine requires the modernization of the educational sector, which in modern conditions is becoming a leading generator of socio-political and cultural changes. The process of changes in education and science in Ukraine involves the creation of a qualitatively new system of management of educational institutions. Ukraine's European choice necessitates the formation of an educational and scientific strategy for European integration. Carrying out structural reforms in the field of science of Ukraine will on this basis increase the level of participation of Ukrainian research institutes in the field of European research. Thus, Ukraine's European integration policy is primarily a tool for implementing internal reforms aimed at modernizing the country, creating democratic institutions and achieving a European standard of living.

Keywords: *state policy, European integration, Ukraine, European Union, education, science, culture, Bologna process.*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.05
УДК 614 (4-6ЄС)

Буренко Наталія Василівна,
кандидат політичних наук, здобувач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
ORCID 0000-0001-9641-5531

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У статті аналізується зміна парадигми політики в сфері охорони здоров'я Європейського Союзу, його ролі та функцій. Робиться спроба виділити основні етапи становлення здоров'язбережної політики Співтовариства. Метою статті є виявлення джерел і напрямів еволюції значення та ролі політики ЄС у сфері охорони здоров'я, пов'язаної з систематичними трансформаціями соціально-політичних і соціально-економічних умов в Співтоваристві. Узагальнюється, що ЄС здійснював у цій сфері зусилля щодо розвитку загального законодавства та посилював свою роль у захисті прав громадян країн-членів в частині, що стосуються стосується питань фінансування, запровадження єдиних стандартів надання медичних послуг та забезпечення доступності медицини. Автором робиться спроба виділити основні етапи розвитку європейської політики в галузі охорони здоров'я, а саме: по-перше, фінансово-адміністративний етап; по-друге, нормативної та політичної інтеграції; по-третє, реакційний етап. Відповідно до проаналізованої кризи охорони здоров'я, спричиненої COVID-19, робиться припущення щодо наступного етапу, пов'язаного із трансформацією європейської системи охорони здоров'я. Досліджуючи зміну ролі ЄС у формуванні політики охорони здоров'я, автор використовує в якості інструментів дослідження нормативний підхід. Інституційний метод дозволив визначити місце та роль інституцій ЄС щодо реалізації політики у сфері охорони здоров'я. Також використовуються методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції для дослідження еволюції політики ЄС в галузі охорони здоров'я. Перспективами подальших досліджень сфери охорони здоров'я є аналіз умов, шляхів та перспектив подолання існуючої нині кризи охорони здоров'я та можливість використання такого досвіду в межах українських реалій.

Ключові слова: *Європейський Союз, Європейське економічне співтовариство, політика в галузі охорони здоров'я, загальні політики.*

Вступ. Питання охорони здоров'я у просторі Європейського Союзу займає важливе місце як ключовий аспект суспільних відносин і складова політичного процесу, вагома сфера економіки. Водночас попри те, що політика збереження здоров'я нації дедалі ширше представлена у комунітарних документах та спільних політиках ЄС, чимала частина цієї сфери формально залишається за межами єдиного інтеграційного простору. З формальної точки зору, відповідна політика залишається прерогативою національних урядів. Офіційна ж